

Holstebro kirkegårde

– en kulturhistorisk guide
2013

Udgivet af kirkegårdsbestyrelsen for Holstebro Kirkegårde og Holstebro Museumsforening

Tekst og billeder: Museumsinspektør Esben Graugaard og kirkegårdsleder Aksel Stigaard

Oplag: 2.000

Tryk: Rounborgs Grafiske Hus

Holstebro 2013

Rids af Holstebro kirkegårdes historie

Byens kirkegård omkring den gamle sognekirke

Det er nok en tanke værd, at når nutidens holstebroere går hen over Kirkepladsen på vej til kirke, rådhus eller bibliotek, så går de bogstavelig talt ovenpå utallige generationer af holstebroere, hvis rester endnu ligger i jorden på stedet. Det var synligt for alle, da Kirkepladsen i 2007 blev lagt om, og Holstebro Museum i den anledning gennemførte arkæologiske undersøgelser. Godt 2.500 grave blev ved den lejlighed registreret, 293 grave blev totaludgravede og 182 skeletter sendt til antropologisk analyse på Panum Institutet. Udgravningerne dokumenterede, at der har været begravelser og dermed kirkegård her, før man i 1470erne opførte den i 1906 nedrevne sengotiske kirke.

Engang i tidlig middelalder begyndte holstebroerne at begrave deres døde i jorden her omkring den første romanske sognekirke. Man afskærmede kirkegården med diger, og porte førte fra Nørregade, Nellikestræde, Horsstræde og Skolegade ind til kirkegården. Kortet i Peder Resens bybeskrivelse fra 1677 viser, at kirkegården dengang ikke omfattede området nord for kirken. Kirkegården gik på dette tidspunkt fra kirkebygningen mod øst helt ud til Nørregade. Det nuværende Nørregade 5-7 ligger således på den gamle kirkegård.

Megen overtro var knyttet til kirkegården. Det var her Maren Olufskone i 1628 ved midnatstide trak sit barnebarn tre gange baglæns rundt om kirken, hvis nøglehul de pustedede ind gennem hver gang. Det skulle give magt til at få lige det man ønskede sig. Begravelserne fra denne tidlige tid kender vi intet til, kun ved vi at kendte folk

fra byens historie som købmand Christen Jepsen Linde, borgmester Knud Lægaard og farver Andreas Hansen her fandt deres sidste hvilested blandt mere anonyme borgere. Ud over en stor slidt sandstenstavle er ingen gravminder bevarede fra den gamle kirkegård. Allerede i 1735 gav Ribe-bispen Ancher Anchersen tilladelse til at en række opgravede gravsten fra Holstebro kirkegård måtte sælges på auktion. Og i 1807 blev yderligere 33 gravsten solgt på auktion for 103 rigsdaler. Nogle blev genanvendt som trappesten i byen. Det fortælles, at man flyttede en del gamle gravminder fra denne gamle kirkegård til den nye på Viborgvej i 1865. Men en pietetsløs eftertid kasserede dem efter 1920; på den måde forsvandt gravminder over bl.a. kobberhandler Eyndhoven, møller Teuwens og gæstgiver Schaumburg.

Kortet fra 1769 i Pontoppidans *"Danske Atlas"* viser, at kirkegården nu ikke længere gik helt ud til Nørregade, fordi husrækken nu var forlænget sydpå helt ned til Horsstræde. En mur gik langs Horsstræde over til præstegården, der lå ved kirkegårdens vestlige side med have ned mod Blødens Bæk. Præstegården nævnes første gang i 1747 og var oprindeligt en købmandsgård. Den blev i 1812 købt af pastor Hasle og var herefter præstegård frem 1913, hvor etatsråd Aggerholm skænkede Magnus Kjærs villa i Nellikestræde til præstegård.

Måske den gamle kirkegård også havde en "filial" inde bag Nørregade 3 i apotekets gamle gård. Ifølge guldsmed Linds erindringer fra 1916, lå her begravelsespladsen for selvmordere og henrettede forbrydere. Her skulle Frelle Frellesen, der som den sidste i 1811 blev henrettet

Den gamle kirkegård rundt om den gamle sognekirke var afgrænset af et stendige, der oprindeligt gik helt ud til Nørregade. Sidst i 1800'erne lå diget endnu ud mod Horsstræde med hovedporten ind til kirken og kirkegården til venstre. (Lokalthistorisk Arkiv for Holstebro Kommune).

på Holstebros galgebakke, være blevet begravet. Jorden var ikke indviet, men grænsede dog op til den rigtige kirkegård. Ifølge overleveringen planlagde man ofte rodtjørne på disse uofficielle kirkegårde, og et gammelt træ af netop denne sort har indtil for få år siden groet inde i gården.

Den gamle kirkegård var ved at være fyldt op midt i 1800-tallet. Som i andre danske købstæder nærmest eksploderede befolkningstallet i Holstebro fra 853 i 1801 til 1.662 i 1860. Denne udvikling fortsatte, og i 1901 boede der 4.978 indbyggere i Holstebro. Myndighederne stod derfor overfor et praktisk problem. I første omgang købte man af amtsforvalter Schierbeck et areal nord for det nuværende Danmarksgade mellem

tolddiget og Enghavevej med henblik på at indrette det til byens nye kirkegård. Selv om det var indhegnet og beplantet til formålet, måtte planerne imidlertid opgives, fordi sundhedsmyndighederne advarede mod uheldige konsekvenser for byens vandforsyning i de mange brønde nede i Enghaven. I stedet anlagde byrådet Danmarksgade på arealet.

Derfor købte man 3½ tønder land af distriktslæge Mourits Glerup for 500 rigsdaler. Dette område lå øst for Lægård Mølle langt udenfor byen. Her kunne man i januar 1865 indvie Nordre Kirkegård. I forbindelse hermed blev enkelte kister overført til den nye kirkegård, bl.a. af familien Schou. Den gamle kirkegård lå derefter

ter i nogle år forsømt hen. I 1871 skrev kordegn Frølund i sin bybeskrivelse, at *"Skønt der endnu findes flere gravminder og vedligeholdte grave, er kirkegården nu nærmest en legeplads"*. I 1876 tog man konsekvensen og omdannede den gamle kirkegård til et anlæg, der efter opførelsen af den nye kirke i 1906 blev anlagt som en plads.

Den ny kirkegård ved Viborgvej fra 1865

Den 12. januar 1865 blev Nordre Kirkegård indviet, og fire dage efter blev den første begravelse foretaget af provst P. Bøtcher fra Sevel; han var

tidligere førstelærer i Holstebro. Som den første begravedes her den 60årige Mette Cathrine Gram. Hun havde været gift med lysestøber og muremester Niels Gram; de havde i en årrække boet i Nørregade 22. I kirkebogen anførtes ud for Mettes begravelse: *"Den første begravelse på ny kirkegård"*.

Kordegn Frølund oprettede den 1. marts 1865 det første familiegravsted på den nye kirkegård i række 1. Desværre slettet for længst. Den 15. april fulgte apoteker Faber efter med et familiegravsted. Her begravedes også senere sønnen

I jorden rundt om den sengotiske kirke begravedes holstebroerne fra middelalderen og frem til 1865, hvor den ny kirkegård ved Viborgvej indviedes. Der var ikke tale om en smukt anlagt kirkegård i moderne forstand men om "de dødes agre", en græsmark med monumenter spredt hulter til bulter. Da dette vinterbillede blev taget sidst i 1800årene var byens borgere begyndt at bruge den gamle kirkegård som rekreativt område. (Lokalhistorisk Arkiv for Holstebro Kommune).

Det ældst kendte billede fra den gamle kirkegård, der ses i forgrunden med et støbejernskors til højre. Fotograf A.H. Vorbeck boede i huset nord for kirkegården, men i 1867 flyttede han til sit nybyggede hus i Sct. Jørgens Gade, så billedet her er fra først i 1860erne. Billedet giver også indtryk af, at den gamle kirkegård var en integreret del af byens liv. (Lokalhistorisk Arkiv for Holstebro Kommune).

kredslæge Victor Faber. Som det eneste fra indvielsesåret er købmand og kancelliråd Christian Christensens familiegravsted bevaret. Kancelliråden erhvervede gravstedet den 27. december 1865, og hans efterkommere anvender stadig dette gravsted.

Samme år Nordre Kirkegård indviedes, opførte man en graverbolig på en tomt et stykke ude ad det nuværende Viborgvej, som herefter fik navnet Kirkegårdsbakken. Viborgvej var dengang lig med Lægårdvej. Området omkring graverboligen kaldtes for Driftdal. Ved graverboligen opførte man også et skur til byens ligvogn.

I 1870 blev et kapel opført på kirkegården. Det blev udvidet i 1925 og nedrevet i 1947 efter de

sidste år at have været anvendt som redskabsrum.

Omkring århundredeskiftet var der allerede pladsproblemer på Nordre Kirkegård, og i 1902 forhandlede man om køb af et areal øst for kirkegården. Stiftet erklærede imidlertid arealet for uegnet, hvorfor man i stedet valgte at etablere en ny kirkegård på Viborgvejs modsatte side mod syd. Nordre Kirkegård er senere udvidet ved tilkøb af mindre arealer.

Søndre Kirkegård af 1904

I 1903 købte byrådet af gæstgiver Chr. Knudsen et stort areal syd for Viborgvej for 4.000 kroner. Den 10. august 1904 indviedes Søndre Kirkegård

med begravelsen af Karen Brødbæk, ”Danmarks ældste kvinde”, som der står på hendes gravsten. Først i 1936 fik man bygget et kapel på Søndre Kirkegård til afløsning af kapellet på Nordre Kirkegård.

I 1936 drøftede byrådet på foranledning af redaktør Stumph og købmand Johan Hansen at købe mere jord til kirkegården. Graver Lund anslog, at der var tilstrækkelig jord til begravelser i mindst 40 år! Ikke desto mindre udvidedes kirkegården allerede i 1943 med plads til yderligere ca. 550 gravpladser ved at planere skrænten ned

mod Hulvejen og Viborgvej. Dette areal havde hidtil været anvendt som skolehaver. Anlæggesen foregik som ”Nødhjælpsarbejde”, og forudsatte et vanskeligt planeringsarbejde. 10.500 arbejdstimer krævede det at udvide kirkegården mod vest og det kostede 37.000 kroner.

Egekirkegården

Efter et halvt århundredes brug af Søndre Kirkegård begyndte man imidlertid atter at drøfte endnu en udvidelse af Holstebros kirkegårde. Der skulle være tale om en helt ny kirkegård et

Et kig hen over den gamle kirkegårds vestlige del omkring 1960. Til venstre ses KFUM, det senere Ungdomsborgen og nu Kirkehuset, hvor byens gamle præstegård oprindeligt lå. Dernæst følger Holstebros Biblioteks smukke bygning fra 1923 tegnet af arkitekt Kristian Jensen. Markedsgaden Skolegade snor sig endnu vestpå i baggrunden. Til højre ses Højskolehjemmets bastante bygning, der i årtier var en kulturelt kraftcenter i Holstebro. Endelig til højre anes den i 1907 indviede nye sognekirke. Under store dele af området har der været kirkegård i 6-700 år. (Lokalhistorisk Arkiv for Holstebro Kommune).

andet sted i Holstebro. På dette tidspunkt var man i planlægningen ved at drøfte en ny bydel vest for byen ude ved Døesvej. Derfor var der seriøse overvejelser om at anlægge en ny kirkegård på et areal ved den yderste ende af Døesvej. Imidlertid viste det sig, at grundvandsstanden var alt for høj i det område, man havde planlagt at etablere en kommende kirkegård. I stedet udpegede man allerede i 1954 et areal ved Viborgvej mellem ejendommen Frydenlund og Østre Plantage til kommende kirkegård. Når ringvejen var ført igennem, ville den nye kirkegård komme til at ligge øst for vejen.

Toogtyve år gik, inden man i 1976 indviede Egekirkegården på dette sted med eget kapel og krematorium. Siden er Egekirkegården udvidet flere gange, senest med et naturområde kaldet ”Heden”.

Gravere og kirkegårdsledere

At tage vare på det sidste hvilested er en opgave, som kræver en kombination af menneskelig indlevelse og praktisk ordenssans. Holstebros kirkegårde har været præget af en usædvanlig kontinuitet blandt kirkegårdslederne med kun fire kirkegårdsledere de sidste 117 år. I 1896 tiltrådte J. Lund som graver. Han var gartnerens søn af herregården Moesgård ved Aarhus. Ved sit 25 års jubilæum i 1921 regnede Lund selv ud at have gravet 2.000 grave. Graver Lund fortsatte frem til 1936 i stillingen.

C. Walbjørn Christensen var kirkegårdsinspektør i 40 år – 1936-76. Han blev valgt blandt 203 ansøgere til stillingen. Walbjørn Christensen var uddannet gartner og graver og havde siden 1931 været assistent på kirkegården i Randers. I Holstebro var han tillige stadsgartner. Walbjørn Christensen spillede en central rolle i den lokale modstandsbevægelse i besættelsens sidste år.

Fra 1977 afløste Laurits Jensen Walbjørn Christensen, hvis højre hånd han havde været siden

1943. Samtidig overgik ansvaret for kirkegårdens drift til menighedsrådene. Hidtil havde vedligeholdelsen af de danske kirkegårde været drevet som privat entreprenørvirksomhed.

Aksel Stigaard tiltrådte som kirkegårdsleder den 1. juni 1988

Kirkegården som erindringssted

Holstebros kirkegårde er en lystvandring i gravmindernes kulturhistorie. Her er imponerende støbejernsgelændere, enkle marmortavler, smukke sandstensgrotter og granitmonumenter af alle typer. Vigtigere er imidlertid kirkegårdens funktion som et fælles erindringssted med de huller, der nu engang er i en hukommelse. Her minder monumenter med navne og titler om mennesker og deres historier, der har været en del af Holstebros byggesten. Derfor er kirkegårdene eminente fortællesteder. Det kan næppe formuleres finere end H.C. Andersen i 1852 gjorde det i det lille eventyr ”*Et godt Humeur*”. Heri opfordrer han læseren til at tage med ham en tur på kirkegården: ”*Lad os gaa mellem Gravene! Hver af disse er som en lukket Bog med Ryggen op ad, man kan læse Titelen, som siger hvad Bogen indeholder og siger dog ingenting; men jeg ved Beskeed, veed det fra min Fader og fra mig selv. Jeg har det i min Gravbog, og det er en Bog, jeg selv har gjort, til Nytte og Fornøielse*”. I det perspektiv vil byens kirkegårde altid have betydning for os de levende.

Det er vigtigt at huske, at de udvalgte monumenter og ”deres” mennesker i denne guide ikke repræsenterer hele byens spændende historie. De fleste helt gamle gravsteder er for længst slettede, fordi de efterladte ikke har ønsket at forny dem. Endelig er mange markante personer i byens historie slet ikke begravede på byens kirkegårde.

Gravminder på Nordre Kirkegård

Faber

Række 01 nr. 001

Allerede i 1865 erhvervede familien Faber et familiegravsted på Nordre Kirkegård. Gennem fire generationer spillede familien en betydelig rolle i Holstebroernes sundhedsliv. Det begyndte med Christian Faber, som i 1777 fik privilegium som apoteker i Holstebro. Såvel sønnen Henning Faber som sønnesønnen Frederik Leonhardt Faber overtog senere Løveapoteket i Nørregade. Sidstnævntes bror var William Hugo Faber (1839-1901), som fik stillingen som distriktslæge i sin fødeby i 1883. Han var praktiserende læge i byen fra 1869. Hans søn, Victor Faber (1874-1940), var fra år 1900 praktiserende læge i Holstebro, hvor han i 1915 blev udnævnt til kredslæge.

Christensen, Christian

Række 01 nr. 004

Som så mange andre unge handelsmænd i Holstebros historie kom også Christian Christensen fra Varde- og Ribeegnen. I 1846 fik han borgerskab som købmand i Holstebro, hvor han etablerede købmandsgård i Christen de Lindes gamle gård på det gamle rådhusstorvs nordside. Ved hans død i 1882 hørte den til byens betydeligste. Christian Christensen og Rudolf Aggerholm var Holstebros eneste kancelliråder. Sønnen Charles Christensen fortsatte virksomheden, og tredje generation, endnu en Christian Christensen, specialiserede forretningen til en grossistvirksomhed indenfor papirvarer. Dermed var grundlaget skabt for CC & Co., som efterkommere har dre-

Række 01 nr. 001

Række 01 nr. 004

vet til nyeste tid. Gravstedet er etableret i 1865 og er dermed den ældste familiebegravelse på Holstebro kirkegårde.

Larsen, Morten

Række 02 nr. 001

Valg- og frimenighedspræst Morten Larsen (1851-1936) huskes som en af de betydeligste skikkelser i den grundtvigske bevægelse i Danmark. En vanskelig opvækst, fire år som præst ved den danske kirke i Paris efterfulgt af tvivl om fremtiden, endte alligevel med at han i 1887 blev den første præst ved valgmenigheden i Holstebro. Han tog vare på embedet i samfulde 40 år, og omdannede menigheden til en frimenighed, fordi kirkens uafhængighed af statsmagten var en hjertesag for Morten Larsen. Samlede tusinder til sine *"vennemøder"*, ligesom han var en hovedkraft bag Liselund-møderne. Morten Larsen stod bag etableringen af såvel Holstebro Højskolehjem som Morten Larsens Skole. Sidstnævnte var nie-

cen Karen Johansen, som også er begravet i dette gravsted, leder af frem til den lukkede i 1936. Plejedatteren Carla Pedersen blev gift med jernstøber Valdemar H. Birn.

Række 02 nr. 001

Schmidt

Række 03 nr. 001

"Færch blev godt nok størst, men Schmidt var her først", sagde tobaks- og vinhandler Ernst Schmidt altid med en vis selvfølelse. Og ganske korrekt var det, at tobaksspindersvend Martin Severin Schmidt (1840-1928) fik borgerskab som tobaksfabrikant i Holstebro tre år før kollegaen Rasmus Færch. Schmidt satsede fra starten på cigarer - Færch på skråtobakker. Den første Schmidt skrev sig ind i byens historie som en spøgefugl, der ikke blot yndede at lokke bysbørn på sejltur på Storåen i sejldugsbåden *"Stærkodder"*, men som også på sin væltepeter var Holstebros første cyklist. Sønnen cigarmager Martin Schmidt junior (1878-1952) blev under Den 2. Verdenskrig kendt som organisator af den betydelige avl af dansk tobak på markerne rundt om Holstebro. Resultatet kunne nydes i form af de kendte cigarmærker *"Flor de Galgebakke"* og *"Flor de Skredsande"*. Familiens hund *"Biggenisse"* gik med sørgebånd, når venner

Række 03 nr. 001

af huset var afgået ved døden. Tredje generation, Ernst Schmidt (1913-2003), var udlært cigarmager hos R.Færch. Da Schmidt i 1947 stoppede cigarproduktionen, satsede han på salg af tobak, vin og ikke mindst fiskegrej. Alle tre Schmidt'er var naturligvis formænd for Holstebro og Omegns Fiskeriforening. Også Ernst, der aldrig havde haft en fiskestang i hånden.

Meinhardt, Walther

Række 03 nr. 011

Maleren Walther Meinhardt (1891-1948) kendes af de færreste i dag. Han blev født i Holstebro, hvor faderen var bestyrer af Tugthusudsalget/Crome & Goldsmidt, hvilket gav ham tilnavnet *"Tugthus-Christensen"*. Måske familien derfor i 1905 tog navneforandring til Meinhardt. Gennem moderen havde han rødder i den store Schou-slægt. Walther Meinhardt uddannedes på Kunstakademiet under Julius Paulsen 1909-14 og havde de følgende år flere udlandsophold. 1925 udstillede han første gang på Charlottenborg. Som kunstner satsede Meinhardt på portrætkunst, og især hans bly-

Række 03 nr. 011

anttegninger blev rost, men også hans landskabsmalerier har karakter og et særligt lys. Holstebro Museum har et enkelt af Meinhardts malerier. Han døde på Frederiksberg, men byen ved Storåen stod hans hjerte nærmest, og derfor er han begravet her.

Kjær, Hans Magnus

Række 03 nr. 013

"Verdens største svineslagter" omtalte denne renessanceskikkelse gerne sig selv. Grosserer og slagterier Hans Magnus Kjær (1843-93) var præstesøn fra Gudme på Fyn. Sytten år gammel rejste han til England og derfra til Irland, hvor han arbejdede i "baconfabrikker", inden han etablerede kommissionsforretning i London. Th. Christiansen fik i 1880 Magnus Kjær til Holstebro, hvor han overtog svineslagteriet i samarbejde med det engelske firma G.W. Burroughs. Her udviklede Kjær sit kendte avlsarbejde, der resulterede i den moderne danske bacongris,

Række 03 nr. 013

der i mange år gik under navnet "Holstebrogrisen" eller "Magnus Kjærs den lange halvfede". De importerede Yorkshire-orner opkaldte Kjær som regel efter de engelske sælgere. Den temperamentsfulde Magnus Kjær omtalte andelsbevægelsen med afsky – han kunne selv! Han satte sit præg på Holstebro som en yderst engageret borger, for hvem intet var ligegyldigt. Han skænkede tre springvand til byen, han var med til at starte Holstebro Aktiebryggeri og Kjær var initiativtager til oprettelsen af Holstebro Telefonselskab i 1881. Endelig lod han den imponerende villa i Nellikestræde 3 opføre. Med en årsindkomst på 35.000 kroner først i 1890'erne, var han suverænt byens største skatteyder. Kjærs begravelse den 2. maj 1893 skal have været den hidtil største i Holstebro med ca. 1.000 deltagere. Året efter rejste taknemmelige borgere en stele med Magnus Kjærs portrætmedaljon ved indgangen til anlægget. Den står nu vest for mølledammen, hvor den foretagsomme mand i sin tid opdrættede ørredyngel.

Falbe-Hansen

Række 07 nr. 005

I 1862 slog sagfører Emanuel Falbe-Hansen (1839-1910) sig ned i Holstebro. Han var, som det også anføres på gravstenen, branddirektør og i det hele taget yderst foretagsom i Holstebros erhvervsliv. En tid var han også forpagter af Ausumgård og agerede ejendomshandler i stor stil. Han var successivt gift med Emilie og Bolette Groth, døtre af sognepræst Simon Peter Groth (1813-80) i Holstebro, som også hviler i dette gravsted. Groth skal have ført Indre Mission til byen. Falbe-Hansens datter tandlæge Esther Falbe-Hansen blev gift med tandlæge Folmer Tronhjem, hvis navn endnu ses på deres gulstensejendom i Nørregade lige syd for slagtermester Bertelsens ejendom. Gravstedet bruges stadig af efterslægten.

Række 07 nr. 005

Poulsen, Karoline
Række 07 nr. 009

En handelstur til Holstebro var i årtier ensbetydende med kaffe og kage hos *"frøken Poulsen"* alias Karoline Poulsen (1893-1968). Gårdmandsdatteren fra Mors og Thyholm uddannede sig til konditor hos søsteren Kirstine Poulsen i Viborg og frøken Michelsen i Skive. I 1925 lejede hun sig ind hos Marius Fjeldsted i ejendommen på Store Torvs østside. Blot otte år senere var hun i stand til at købe ejendommen, der frem til hendes død blev rammen et etablissement kendt i miles omkreds. Efter en tur til USA i 1939 serveredes altid isvand til kaffen. Karoline Poulsen var i mange år nær ven med jernstøber Valdemar H. Birn, og betragtedes af Birn-familien som en del af denne. Gravmonumentet er tegnet allerede i 1954 af kirkegårdsleder C. Walbjørn Christensen og opbevarede hos en stenhug-

Række 07 nr. 009

ger i Viborg til frøken Poulsens død. Karoline Poulsen testamenterede et stort beløb til KFUM & K, som opførte Ungdomsborgen for beløbet. Holstebro Tekniske Skole uddelte i mange år også Karoline Poulsens Legat.

Tilsted, Dorthé **Række 07 nr. 011**

Umiddelbart til venstre for indgangen fra Viborgvej er anbragt et gravminde, der lige så meget er et kunstværk. Stenskulpturen er udført af kunstneren Erik Heide fra Mors som et mindesmærke over overlæge Dorthé Tilsted (1964-2010). Sit korte liv til trods satte hun som læge varige spor i dansk sygehusverden. I 1993 blev Dorthé Tilsted færdig med lægestudiet ved Aarhus Universitet og fik ansættelse ved sygehuse i Holstebro, Ringkøbing og Herning. Samtidig var Dorthé Tilsted forskningsstipendiat ved Aarhus Universitet, og hun erhvervede i 1998 graden Master of Public Health. Fra 2007 var Dorthé Tilsted ansat som chef for Afdelingen for Kvalitet og Udvikling ved Hospitalsenhed Vest i Region Midtjylland, fra 2008 med titel af overlæge. Som ekspert i arbejdsmiljømedicin underviste Tilsted med stort engagement andre faggrupper inden for sundhedsvæsenet i emnet. Hendes fokus var

Række 07 nr. 011

også på børnene vilkår i sygehusvæsenet, hvorfor Dorthé Tilsted også skrev en række bøger om sygdomme beregnet for børn. Hendes indsats for at skabe bedre vilkår for de almindelige patienter fik gennemslagskraft i hele det danske sundhedsvæsen i en meget turbulent tid for sygehusvæsenet i det vestlige Jylland.

Thomsen, Niels Peter **Række 08 nr. 001**

Bogtrykker Niels Peter Thomsen (1877-1942) fik borgerskab år 1900 som bogtrykker i Holstebro. Den faglige dygtighed gjorde *"Mester Niels i Holstebro"* til et begreb i dansk bogtrykshistorie. Stilmæssigt påvirket af William Morris og den engelske *"Arts & Craft-bevægelse"*. Bør huskes for sit samarbejde med forfatteren Jeppe Aakjær, hvis smukke juletryk alle blev sat og trykt hos Niels Peter Thomsen. Blandt hans "drengene" var senere kendte bogtrykkere som

Række 08 nr. 001

Viggo Naae, Simon Gullander og Vagn Rounborg, som i 1945 etablerede selvstændigt bogtrykkeri i Holstebro.

Wium, Alfred

Række 08 nr. 004

Alfred Wium (1861-1926) voksede op i faderen Wilhelm Wiums store købmandsgård på hjørnet af Store Torv og Vestergade. Wium blev handelsuddannet hos konsul Momme i Grenaa og etablerede i 1884 købmandshuset Bøggild & Wium, der dog kun eksisterede i få år. I 1892 blev han ansat som kongelig vejer og måler i Holstebro. Derefter fik han i 1898 som den første stillingen som kæmner i Holstebro, et hverv han havde i 27 år. Kæmnerarbejdet blev passet fra hjemmet på Kirkepladsens sydside, og populært sagt var den tids kommunekontor Wiums skrivebord. Wium hørte sammen med broderen overretssagfører Carl Wium til de legendariske Storå-fiskere, som

altid vidste hvor laksene stod. Selv samme dag han døde om aftenen, havde han om formiddagen været på laksefiskeri! Wiums datter blev gift med tømmerhandler Anders Andersen på Sønderland, og fra dem stammer familien Wium-Andersen.

Dethlefsen, C.A.

Række 08 nr. 006

Sønderjyden Christian August Dethlefsen (1846-1927) blev i 1874 ansat som den første sygehuslæge i Holstebro, dengang sygehuset endnu lå i Vestergade. Fra 1895 var Dethlefsen eneste overlæge ved det nybyggede amtssygehus, hvor patienter i flere generationer mindedes ham for hans store medmenneskelighed. I 1984 udgav J.Falbe-Hansen bogen *"Fra hededoktor til sygehusoverlæge"* om Dethlefsens virke som læge. I Østergade lod Dethlefsen *"Villa Erholm"* opføre, det østligste hus på gadens sydside.

Række 08 nr. 004

Helm

Række 08 nr. 011

I Holstebro's håndværker- og handelshistorie er Helm et begreb med den vægt 200 års virke igennem otte generationer giver. I 1814 fik feldbereder Henrik Jørgensen Helm borgerskab som garver i Holstebro, men familien har arbejdet med skind tilbage sidst i 1700'erne. Den første Helm har etableret sig på Nørregades vestside, fordi Blødens bæk løb lige omme bagved, og garverne skulle bruge store mængder rindende vand. Sønesønnen Mads Højland Helm ændrede virksomheden fra garveri til læderhandel, da han i 1873 fik borgerskab som læderhandler. Hans enke lod den smukke ejendom Nørregade 31 opføre, der hører til perlerne i Nørregade. Gravstedet afspejler med forskellige monumenttyper som sandstensgrotte, marmortavler og po-

lerede granitsteler den stilhistoriske udvikling på vore kirkegårde.

Prohaska

Række 08 nr. 012

Carl Ignaz Richard Prohaska (1833-1900) var født 1833 i Neustadt i Schlesien i det vestlige Preussen. Lærte buntmagerfaget i faderens værksted og rejste derefter til Sibirien. Arbejdede i Novgorod, Moskva og Skt. Petersburg, inden han i 1862 kom til Danmark. På vej hjem over Hamburg kom han forbi Holstebro, hvor han indlogerede sig hos gæstgiver Bernth på Store Torv. Her overtalte manufakturhandler J.C. Møller og læge Jens Leth den zobelklædte Prohaska til at etablere sig som buntmager i byen. Slog sig først ned i Grønsgade og senere på Store Torv, og blev kendt som opkøber af vildtskind langs hele vestkysten.

Række 08 nr. 012

En søn åbnede buntmagerforretning i Thisted, og datteren Emilie Prohaska blev gift med redaktør J.M.Welsch. Det smukt restaurerede støbejernsgelænder rundt om graven er støbt på Holstebro Jernstøberi og er identisk med gelænderet rundt om Falbe-Hansens familiegravsted.

Mortensen, Fr. Chr.

Række 09 nr. 003

På Holstebro Kirkegårde er der kun et monument med portrætmedaljon. Det er den høje granitstele rejst over redaktør Christian Frederik Mortensen (1879-1933), Holstebro Dagblad. I 1908 kom han til Holstebro, en by der stadig var præget af de politiske dønninger fra provisorieårene, så den unge redaktør fik fuldt og helt brug for sine veludviklede polemiske evner i forhold til såvel Holstebro Avis som Holstebro Social Demokrat. For venstremanden Fr. Chr. Mortensen var den folkelige og personlige frihed kerneværdier, som han sloges for, også i talrige foredrag ved møder på Holstebroegnen. Stilistisk var han en glimrende skribent, for hvem form og indhold skulle gå op i en højere enhed. Hvervet som redaktør med holdning var ikke altid en let og magelig tilværelse, som dengang han havde givet en af Waagners digtsamlinger en mindre positiv anmeldelse og den forsmåede digter mødte op ved Tårnborgh på Lægårdvej for at banke redaktøren. Da han forsøgte at dæmpe tonen i jernstøber Valdemar Birns utallige læserbreve, gav denne ham prædikatet *"Holstebro Dagblads Mussolini"*. Men læserne kunne lide hans måde at skrive på, og i hans tid fordobledes antallet af abonnenter på Holstebro Dagblad. Ved siden af redaktørjobbet havde Fr. Chr. Mortensen et liv som skønlitterær forfatter af noveller og enkelte romaner. Det begyndte i 1927 med udgivelse af den dystre roman *"Skygger ved havet"*. Hans tidlige død gjorde, at en folkeindsamling blev gennemført med det mål at

rejse et mindesmærke for den afholdte redaktør. Resultatet blev monumentet med portrætmedaljonen på Holstebro Nordre Kirkegård.

Hornbak, Axel

Række 10 nr. 004

I mange år var socialforvaltningen i Holstebro Kommune næsten identisk med Axel Hornbak (1907-1994). Efter realeksamen kom Axel Hornbak i lære hos grosserer Chr. Petersen. I 1929 blev han ansat på Holstebro Kommunekontor, fra 1933 med virke på socialkontoret. Netop 1933 blev et magisk år med gennemførelsen af Steinckes store socialreform, der de følgende årtier stod som en ledestjerne for Hornbaks arbejde. 1938 blev Hornbak udnævnt til Danmarks

yngste socialinspektør, en post han bestred helt frem til 1977. Hans virke kendetegnedes ved et ægte socialt engagement, hvori også indgik en betydelig frivillig indsats. I 28 år arrangerede Hornbak således Børnehjælpsdagene i Holstebro - sidste gang i 1971. Også Holstebro Soldaterhjem var Hornbak formand for i en årrække. Udgav i 1985 erindringsbogen *"Episoder fra Holstebro under besættelsen"*.

Gleerup

Række 10 nr. 006

Distriktslæge og justitsråd Mourits Gleerup (1810-89) hviler bogstavelig talt i sin egen jord, for han solgte i 1864 de 3 ½ tønder land udenfor Østerport, der året efter indviedes som Nordre

Række 09 nr. 003

Række 10 nr. 004

Række 10 nr. 006

Kirkegård. Familiens mangeårige tjenestepige Bartholine Sand blev i 1883 som den første begravet her. Gleerup var præstesøn fra Hygum ved Lemvig, hvor han praktiserede som læge 1838-44. 1844 slog han sig ned som læge i Holstebro, hvor han i 1851-77 virkede som distriktslæge og ejendomshandler i stor stil. I 1874 foreslog han Ringkøbing Amt at overtage det private sygehus i Vestergade og udvikle det til et offentligt sygehus. Dermed startede Gleerup byens sygehusvæsen. Gleerups hustru, Marie Sophie Gleerup, var datter af købmand Matthias Smith og Karoline Andrup i Lemvig. Deres gravsten fra 1857 er kirkegårdens ældste, og er efter restaurering af billedhugger Westergaard i Lemvig flyttet hertil fra Lemvig kirkegård i 1967.

Aggerholm, I.P.

Række 11 nr. 002

Etatsråd, bankdirektør og sagfører Isach Preetzmann Aggerholm (1842-1922) var i mange år en af de mest indflydelsesrige mænd i Holstebro. Ikke fordi plejedatteren Jenny Madsen blev gift med den rige tobaksfabrikant Søren Færch, men

fordi Aggerholm i egen ret var en betydelig mand. Han var født som søn af "jubeldegneren" Peder Aggerholm i Søndbjerg på Thyholm, og oprettede til minde om sine forældre børnehjemmet "Aggerholmsminde". Se mindetavlen herfra på gravstedet. Exam.jur. Aggerholm blev i 1870 beskikket som sagfører i Holstebro. Året efter var han med til at stifte Holstebro Bank sammen med sin ven generalkonsul H. Pontoppidan i Hamburg. De følgende årtier var Aggerholm selv direktør i banken. Hjemmet i Lægården blev de følgende år udgangspunkt for initiativer på stribe som Holstebro Gasværk og Holstebro Aktiebryggeri. Aggerholm købte i 1894 grosserer Magnus Kjærs villa i Nellikestræde, som han i 1913 skænkede til præstebolig, hvad den stadig er. Han havde som medlem af kirkeinspektionen stor indflydelse på beslutningen om at lade Holstebros sengotiske kirke nedbryde og opførelsen af den ny sognekirke i 1906-7. Støbejernsgelænderet omkring etatsrådets gravsted er for længst gået til. Aggerholm og hans hustru Amalie fik ikke selv børn, og adopterede derfor redaktør V.F. Welsch' søn Hans Henrik, hvis gravsten ses på gravstedet.

Steenstrup, Svend Aage

Række 11 nr. 004

Steenstrup var Holstebros svar på "Damernes Magasin". Igennem de tre generationer forretningen eksisterede frem til 1997 var der altid en Svend eller Svend Aage med som indehaver. Således også i 1896 da to brødre fra gården Kvistgård i Vejrum åbnede en mode- og manufakturforretning i Nørregade lige syd for Hotel Schaumburg. Svend Aage Steenstrup (1874-1930) var søn af proprietær Jens Kraft Vogelius Steenstrup og Anna Bøggild, gennem hvem Steenstrup'erne havde rødder langt tilbage til Holstebros borger-skab i 16- og 1700'årene. Svend Aage Steenstrup havde som dreng lyst til at handle og blev udlært i Holstebro hos købmand I. C. Meinhardt. Herefter arbejdede han tre år i Varde hos købmand

Søndergaard – samtidig med ham arbejdede her en ung mand ved navn Ferdinand Hahn. I august 1896 åbnede Svend Aage sammen med broderen Frederik Steenstrup forretningen i Holstebro. Efter seks år flyttede broderen til København for at etablere selvstændig trikotagehandel der. Svend Aage Steenstrup etablerede samarbejde med Magasin du Nord i København. Blandt eleverne hos den første Steenstrup var Christen Møller Daell fra Humlum, den ene af de to brødre som skabte Daells Varehus. Denne første Steenstrup var udpræget repræsentant for den gammeldags tekstilkøbmand, som selv købte ind på messer i Tyskland. Gennem årene var Steenstrups systue arbejdsplads for mange af Holstebros kvinder. Med lukningen i 1997 blev Holstebros handelsliv en institution mindre.

Række 11 nr. 004

Bek-Nielsen, Børge

Række 14 nr. 006

Holstebros historie er i høj grad præget af impulser udefra den store verden, men der har også altid været holstebroere, som rejste ud og skabte sig et liv. Børge Bek-Nielsen (1925-2005) har i nyere tid været den mest fremragende af disse emigranter. Han var født i Bækmarksbro men voksede op i Holstebro og blev uddannet maskiningeniør. I 1951 rejste han fra Holstebro til Malaysia for at arbejde for United Plantations Behad. Ved slidsomt arbejde kom han til at stå i spidsen for denne palmeoliekoncern, først som direktør siden som bestyrelsesformand. Børge Bek-Nielsen opbyggede i virksomhedens regi et helt samfund med alderdomshjem, skoler, kirker, templer og sygehus for de tusindvis af ansatte i koncernen. I en årrække var Bek-Nielsen også hovedaktionær i Aarhus Oliefabrik A/S. I 1982 solgte han United Plantations til den malaysiske stat, men fortsatte i tre år som administrerende direktør. Drømmen om permanent at flytte

”hjem” til Åhuset i Østerbrogade i Holstebro blev dog kun periodisk indfriet. I 1987 investerede han en million kroner i Holstebro Jernstøberi, der dog lukkede i 1991. I 1989 stiftede han ”*Dato Børge-Bek-Nielsens almenyttige Fond*”. Belønnedes med titlen Tan Sri Dato’ Seri – den højeste anerkendelse en europæer har opnået i Malaysia. I 1999 blev Børge Bek-Nielsen kåret som ”*Businessman of the Year*” i Malaysia. Sønnerne Carl og Martin Bek-Nielsen har overtaget ledelsen af United Plantations.

Lundgaard

Række 14 nr. 007

Ved sin død i 1938 omtaltes Peder Lundgaard (1859-1938) i flere nekrologer som ”*Jyllands sidste studehandler*”. Og om nogen repræsenterede han den handelskultur Holstebro-egnens bønder havde drevet i århundreder med kvæg og heste til det nordtyske marked. Han blev født i gården Øster Bjerg i Vejrum var søn af en gårdejer, der også handlede med stude og som tog sønnen Peder

med allerede som 13-14 årig på handelsture til hertugdømmerne. Da han indgik ægteskab med Maren Jensen, datter af den velhavende møller i Kjærgårds Mølle, hjalp svigerfaderen dem til gården Lundgård i Hjerm. Det blev grundlaget for et slægtsnavn, der ikke mindst i kraft af Peder Lundgaards søn Ivar Lundgaard blev en myte indenfor dansk kreatureksport. I 1916 etablerede Peder Lundgaard Holstebro Eksportmarked på Stationsvej, og det blev de kommende årtier samlingssted for opkøbere fra hele Nordeuropa. På monumentet tituleres Lundgaard som bankdirektør; i 42 år var han direktør i Holstebro Landmandsbank, der da også gik under navnet ”Lundgaards Bank”. Ønske om lån her implicerede et

personligt forhør hos Lundgaard, som nøje vurderede vedkommende. Og bankdirektøren fik naturligvis ikke løn for sit arbejde – han var så solid, at han var økonomisk uafhængig. I gravstedet hviler også datteren Johanne Lundgaard (1889-1980). I sin ungdom gik hun på handelsskole i Lübeck og handlede senere med kreaturer, bl.a. i Antwerpen. Først i 1920'erne tog hun sig af kontorarbejdet i Holstebro Eksportmarked. 1925-65 drev Johanne Lundgaard eget hudefirma i Holstebro. Denne markante kvinde skal have været Holstebros første kvindelige bilejer.

Schou-slægten

Række 14 nr. 008

Dette er Holstebro kirkegårdes største familiegravsted. Schou-slægten med rødder i Aale Skovhus ved Horsens var i 1800-tallet særdeles markant i regionens handelsliv med fokus på Holstebro, Struer og Ringkøbing. En betydelig del af slægtens medlemmer er stedt til hvile i dette gravsted, der ifølge monumenter og mindetavler rummer 13-14 begravelser. Den ældste er toldforvalter og købmand Frederik Chr. Schou, som døde i 1862, og derfor må være en af de begravelser Schou-slægten flyttede fra den gamle kirkegård herop. Her hviler også hans svigersøn, købmand Niels Holst (1826-70), gift med Juliane Schou. Holst var fra 1850 var medejer af Enghavegården, hvor han etablerede det ”flaskesvideri”, der udviklede sig til Holstebro Svineslagteri. 1867-70 skal Holst have været Danmarks største baconeksportør. Enghavegården blev efter Holsts død overtaget af fætrene Carl og Jeppe Schou (1841-1931). Under navnet Schous Gård udvikledes virksomheden til en af Jyllands betydeligste købmandshuse. Fætrene oprettede en tømmerhandel, der senere i 1910 blev selvstændig som Bendix' Tømmerhandel. Jeppe Schou blev en legende, ikke mindst fordi han i krisetider gerne kautionerede for egnens landmænd.

Ældre Holstebroere husker endnu Schous store købmandsgård i Østergade, der blev revet ned i 1964

Welsch, Valdemar F.

Række 15 nr. 002

Valdemar Franciscus Welsch (1833-1916) tilhørte en oprindelig tysk slægt. Han kom fra København til Holstebro i 1860, hvor han var udnævnt til distriktsdyrlæge. Men vestjyderne foretrak de velkendte kvaksalvere, så Welsch havde det økonomisk hårdt. I 1879 købte han derfor Gotfred Lunds bogtrykkeri med Holstebro Avis, som han de kommende årtier gjorde til et kamporgan for Højre i kampen mod de lokale Venstrefolk. Welsch' pen var særdeles skarp, og efter Holstebro-mødet i 1885 baldrede lokale lømler ruder i hans hus ved Nørreport. Tre år efter var han hovedkraften bag opsættelsen af en stavnsbåndsmindsten i Holstebro by – Venstre skulle ikke

tro de havde monopol på bondefrigørelsen! Monumentet kan ses i Folkeparken. Welsch engagerede sig i Holstebros udvikling. 1872-89 var han således formand for Holstebro Industri- og Haandværkerforening, og da han i 1874 blev valgt ind i byrådet tog han fat på plantningssagen inspireret af vennen Enrico M. Dalgas, som i perioder boede hos Welsch-familien i Holstebro. I over 30 år var Welsch formand for plantningsudvalget, og som sådan var han drivkraft i anlæggelsen af plantagerne rundt om Holstebro. Derfor er hans navn på en mindesten i Østre Plantage og i mindeparken på Kongenshus Hede. I gravstedet er endvidere begravet sønnen, redaktør Axel Welsch, og svigersønnen, amtsvejsinspektør og redaktør Ejnar Frellesvig.

Kragelund, A.S.

Række 15 nr. 008

To fine sandstensgrotter med marmortavler og kors minder om tobaksfabrikant Andreas Seve-

rin Kragelund (1801-87) og hans hustru Johanne. I 1828 havde købmand Laurids Nyboe Buch som den første forsøgt sig som tobaksfabrikant i Holstebro, men Kragelund fik som den første en levedygtig virksomhed etableret. Han var født på Sønderland som søn af en handskemager, og vendte hjem efter læreår i Flensborg. I 1834 var han tobaksspinder i Sønderlandsgade, men først fra 1840 fik han borgerskab som *"Tobaksfabriquer"*. Op til 70.000 pund skråtobak producerede han i 1840'erne, hvor hans kunder var spredt over hele Ringkøbing amt. I 1852 måtte Kragelund imidlertid erklære sig fallit, men formåede trods alt de følgende årtier at overleve som tobaksspinder og købmand.

Møller, P.M.

Række 18 nr. 002

Indtil 1895 lå Holstebros sygehus i Vestergade. Her virkede Poul Martinus Møller (1841-1934) med titel af sygehusøkonom sammen med sin

Række 15 nr. 008

hustru Ane Møller med titel af *"plejemor"*. Egentlig var Møller udlært snedker, men distriktslæge Gleerup fik ham ansat som bestyrer af sygehuset i Vestergade. Møller fulgte med overlæge Dethlefsen til det nye sygehus i 1895, nu med titel af *"operationsassistent"*. Som sådan virkede *"Sygehus-Møller"* til 1904. Møller var veteran fra 1864 og belønnet med Dannebrogskorset.

Stubkjær, Anders

Række 19 nr. 012

Indremissionær Anders Stubkjær (1824-1902) havde sit navn fra Stubkjær i Bording sogn, hvor en stor sten med portrætmedaljon er rejst til minde om ham. Han boede med sin familie i missionshuset "Elim" i Danmarksgade. Som lægprædikant var han meget karismatisk og samlede hundreder af tilhørere til sine møder, der i øvrigt af og til blev holdt sammen med den grundtvigske valgmenighedspræst Morten Larsen. Anders Stubkjær har nu fået opkaldt sin egen sti nedenfor missionshuset i Enghaven.

Astrup, P.C.A.

Række 19 nr. 015

Et for kirkegården atypisk gravsted, der dækker over en muret begravelse, som afspejler den velstand de dygtigste af Holstebros købmænd tidligere opnåede. P.C.A. Astrup (1864-1925) var

husmandssøn fra Lem ved Ringkøbing. I 1890 var han handelsbetjent i Østergade, formodentlig hos Jeppe Schou, som senere karakteriserede Astrup som *"den største merkantile begavelse, jeg har haft i mit brød"*. Astrup fik borgerskab som købmand i 1892 og handlede med korn og kul fra forretningen i Grønsøgade. Grosserer Astrup var en periode fra 1910 formand for bestyrelsen for Holstebro Aktiebryggeri. Også byrådet var han valgt til i en periode. Astrup erhvervede et areal fra Hotel Schaumburg, hvorpå han lod den smukke villa Danmarksgade 4 opføre.

Birn, Valdemar H.

Række 44 nr. 008

Jernstøber Valdemar H. Birns (1876-1959) tyske farfar kom som vandrende formersvend til Danmark i 1846. Faderen Heinrich Birn fortsat

te i branchen, og i 1896 etablerede han sig som selvstændig jernstøber på Skivevej i Holstebro. Sønnen Valdemar var født i Odense, og fik i 1893 svendebrev som sandformer fra faderens jernstøberi i Lemvig. I 1901 fik han også svendebrev som maskinbygger, og gik så ellers på valsen og arbejdede i Tyskland i en periode. I 1903 havde han købt billetten til USA, men endte i stedet som støberidirektør i Hobro. Året efter giftede han sig med Morten Larsens plejedatter Carla Pedersen. Valdemar købte i 1907 faderens jernstøberi sammen med brødrene Axel og Vilhelm. Fra o.1925 var Valdemar enejer, og lige siden har virksomheden båret hans navn. Valdemar H. Birn var absolut ikke nogen vennesæl mand, men var et fagligt yderst kompetent menneske. Samfundsmæssigt var han meget engageret, hvilket kom til udtryk i læsebrev om alt mellem himmel

Række 44 nr. 015

og jord under pseudonymerne *"Bistick"* og *"Tænkemanden"*. 1939-45 Var Birn formand for Holstebro Arbejdsgiverforening. Efter hustruen Carlas død i 1934, var Valdemar Birn til sin død nær ven med konditor Karoline Poulsen. Da sønnen, civilingeniør Richard Birn døde blot tre måneder før Valdemar, blev virksomhedens ledelse i 1959 overdraget til nevøen, forretningsfører Harald Birn, indtil Richards søn, støberiingeniør Valdemar R. Birn var færdiguddannet og kunne tage over. I dag ledes Vald.Birn A/S af Valdemars olddebarn, ingeniør Jens Axel Birn. Monumentet på gravstedet er ikke det oprindelige.

Flygtninge- og krigsgrave Række 46

Holstebro modtog efter Den 2. Verdenskrigs afslutning sin del af de ca. 250.000 tyske flygtninge fra de østlige områder af Tyskland som Preussen. De indkvarteredes bl.a. i barakker på Skjernvej, hvor nu Trekronervej er. 100 flygtninge og tyske soldater er begravet her, 72 af de

begravede er børn. Indtil 1972 bestod gravminerne af håndskårne kors, som da erstattedes af monumenter magen til dem, man ser på de store tyske flygtningekirkegårde i Grove og Gedhus. I 1955 besluttede myndighederne at samle de tyske flygtningegrave, og der var tale om at Holstebro-gravene skulle flyttes til Esbjerg. Ti år senere fremførte Kirkeministeriet endnu engang ønsket om en centralisering af de tyske grave, men da der var forholdsvis mange i Holstebro, besluttede man at gravene skulle blive her. Det daværende Vesttyskland overtog vedligeholdelsesforpligtelsen i regi af *"Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge"*.

Fjeldsted Afdeling 01 nr. 107

Dette er et af de få store familiegravsteder på Holstebro kirkegårde. Engang var Fjeldsted synonymt med et af Holstebros store handelshuse, de sidste år frem til lukningen i 1989 udelukkende med fodtøj. Det begyndte med at murermester

Flygtninge- og krigsgrave række 46

Afdeling 01 nr. 107

Kresten Fjeldsted døde kun 38 år gammel i 1869. Enken Ane Marie, født Bømler, (1831-1914) åbnede en ydmyg galanterihandel og krambod i et kælderlokale ved Brotorvet. Det gik så godt, at sønnen Marius Fjeldsted (1860-1935) kunne flytte forretningen til Store Torvs østside, hvor han lod den nuværende ejendom opføre i 1904, af eftertiden kendt som Karolinehuset. I 1935 lod næste generation, Ferdinand Fjeldsted (1895-1977), ”Fjeldstedhus” opføre på Store Torvs sydside, hvor nu Løveapoteket har domicil. Hvert år uddeler Holstebro Handelsstandsforening det legat fjerde generation, Carl Johan Fjeldsted (1927-1992), stiftede som et mindelegat til videre uddannelse af unge handelsfolk i Holstebro.

Bailum, Henry

Afdeling 04 nr. 143

Bailum var maleren, som også kunne skrive. Henry Bailum (1917-1985) stammede fra Vinde-

Afdeling 04 nr. 143

rup, hvor han blev udlært som malersvend. I 1943 flyttede han med hustruen Gunvor Hempel til Holstebro. Han ernærede sig som svend, men det var som kunstmaler og forfatter han satte sig varige spor. I 1939 udstillede han for første gang sine malerier i Holstebro på Hotel Schaumburg. I 1943 debuterede han på Kunstnernes Efterårsudstilling i København. Hans motivverden var den vestjyske, og Bailum var således i en årrække med til at arrangere udstillingerne af vestjyske kunstnere i Holstebro Hallen. Fra starten var han også i bestyrelsen for Jydsk Aktiv Kunstforening. Bailum var forfatter til såvel kunstneriske som historiske skrifter. Det blev til små bøger om maleren Jens Søndergaard, som han var meget inspireret af, og om taterne fra hans hjemegn på Vinderupegnen. Holstebro Museums første udgivelse, et lille hæfte om kvaksalveren Laust Glavind skrev Bailum i 1968. I samfulde 29 år var Henry Bailum medlem af bestyrelsen for Museumsforeningen for Holstebro og Omegn. På kulturområdet var Henry Bailum således på det folkelige plan en af byens første ildsjæle. Derfor modtog han i 1974 Holstebro bys kulturpris.

Borg, søstre

Afdeling 0C nr. 169

Engang hørte pensionaterne til købstadens sociale samlingssteder. I Holstebro var søstre Borgs pensionat i Nørregade 2 på første sal af ”Romerhus” en sådan institution. Else (1893-1984) og Kirstine Borg (1901-1973) havde solide rødder i Holstebros folkelige liv som børnebørn af indremissionæren Anders Stubkjær. De havde også en moster, som drev pensionat i København, og her uddannedes Else indenfor husholdning. Omkring 1920 åbnede hun en delikatesseforretning i Grønsøgade. Fra 1922 lejede hun sig ind i ”Romerhus”, og sammen med søsteren Kirstine, der samme år kom hjem efter et højskoleophold, åbnede de pensionatet. Søstre Borg havde to opva-

Afdeling OC nr. 169

skedamer og 5-6 piger ansat som medhjælpere; de boede oppe i tårnværelserne. Man spiste ved hvide duge, og de enkelte pensionærer havde egne stofservietter. Spisestuen kunne rumme 30 pensionærer ad gangen. Midt i 1940'erne nåde søstrene op på at have ca. 100 pensionærer, hvoraf mange fik et socialt fællesskab, der varede livet ud. Der var tale om et socialt bredt udvalg af unge mennesker, der arbejdede i byens virksomheder, i butikker eller i det offentlige. Søstrene Borgs pensionat lukkede i 1964.

Jakobsen, H.C. Lundby **Afdeling OF nr. 009**

Maskinarbejder H.C. Lundby Jakobsen (1902-1999) repræsenterede den socialdemokratiske arbejderbevægelse, der som følge af Holstebros altfavnende tobaksindustri gjorde byens politiske liv anderledes end i det øvrige Vestjylland. Derfor var Holstebro i flere perioder repræsenteret i Folketinget ved den karismatiske cigarsorterer

Poul Nilsson. Lundby Jakobsen var i en årrække en betroet medarbejder hos R. Færch, der således i 1948 sendte ham til England for at lære brugen af cigaretmaskiner. Han fik titel af mester-svend og værkfører på tobaksfabrikken på Søn-

Afdeling OF nr. 009

derland, men frasagde i 1954 sig selv rollen som leder: han ønskede ikke at stå mellem ledelsen og sine gamle arbejdskammerater. Siden 1943 var Lundby Jakobsen i bestyrelsen for Arbejdernes Fællesorganisation i Holstebro – fra 1964 var han formand i periode. At han også i flere perioder var formand for lokalafdelingen af Dansk Metal var næsten indlysende. Hertil kom et engagement i andre dele af arbejderbevægelsen som Arbejdernes Fællesbageri, Specialarbejderskolen og boligselskaberne. Dette førte videre til det bredere samfundsengagement, hvor Lundby Jakobsen fik bestyrelsesposter i Holstebro Hallen og Holstebro Erhvervsråd. På den vis var denne ”gamle smed” en arketype for sin tid og ”tobakkens” betydning i Holstebro.

Folkvang, Frode **Afdeling 0F nr. 283**

Svært at forestille sig at villaen Poul Andersens Vej 5 indtil 1995 rummede en meget betydelig samling moderne dansk kunst samlet af en lokal radioforhandler. Frode Folkvang (1899-1967) var uddannet gartner, inden han kom til Holstebro fra Østjylland. Han åbnede omkring 1927 forretning med fotoudstyr og radioapparater i

Nørregade. Som forretningsmand har han været dygtig, for Folkvang fik etableret filialer i Struer, Herning, Skive og Nykøbing. Forretningen blev senere afstået til Per B. Pedersen. Folkvang var en samler: bøger, alpine planter i haven og ikke mindst moderne dansk kunst investerede han og hustruen Ingeborg Suhr målrettet i. Et særligt venskabeligt forhold havde Folkvang til maleren Jens Søndergaard, og i hans samling var flere af Søndergaards hovedværker. Den usædvanlige radioforhandler erhvervede også flere store værker af den unge Asger Jorn, som kun få andre kunne se noget i på den tid. Også flere værker af Knud Agger, Paul Ekelund, Erik Hoppe, Niels Lergaard og Oluf Høst prydede væggene i villaen på Poul Andersens Vej. Denne skatkistes indhold blev solgt på auktion efter Ingeborg Folkvangs død i 1995. Samlingens unikke karakter turde fremgå af, at Bruun Rasmussen Auktioner udgav et særligt katalog i forbindelse med ”Frode Folkvang Auktionen”, der indbragte godt syv millioner kroner.

Afdeling 0F nr. 283

Gravminder på Søndre Kirkegård

Bro, N.A.

Række 21 nr. 011

Købmand Niels Andersen Bro (1857- 1949) var født i Tvis sogn og lærte handel hos købmand Smidstrup på Sønderland. I 1887 fik han borgerkab som købmand og etablerede sig i Skolegade 7, hvor han drev købmandshandel frem til o. 1942. Det var en klassik kolonial- og grovvarehandel, men ikke et af byens store købmandsgårde. Bro's hjemmeristede kaffe var kendt i miles omkreds. Forretningen gik så godt, at han i 1902 kunne lade en ny toetages ejendom opføre lige der, hvor indgangen til biblioteket og rådhuset er i dag. Den blev nedrevet i 1970. Bro's ældste søn, Anders Henry Bro, uddannedes som lærer og var i en årrække ansat ved Danmarksgades Skole. I 1964 oprettede han til minde om sine forældre

Række 21 nr. 011

"N.A.Bro's og hustru Pauline Riis' Mindelegat", der stadig uddeles ved dimissionsfesten på Holstebro Gymnasium.

Nielsen, N.F.

Række 21 nr. 017

Alle i Holstebro kendte den store brede mand som *"Niels F"*. Hotelejer Niels Frederik Nielsen (1872 -1935) var gårdmandssøn fra Nees. Han arbejdede som ung gårdskarl i flere af Holstebros store købmandsgårde. Sine kæmpekræfter brugte han som ivrig fribryder, og efter sigende var han træner for den berømte bryder Bech-Olsen. I 1901 købte Niels F. Nielsen det historiske Hotel Postgården på Store Torv af redaktør Thomas Niensens søn Jens Stenum Nielsen. Niels F. Nielsen lod i 1903 den nuværende bygning opføre.

Række 21 nr. 017

Her optrådte han med den for en vært nødvendige værdighed og myndighed. I mange år var han formand for Holstebro Beværterforening. Samtidig drev han en betydelig vognmandsforretning. Mest kendt blev Niels F. Nielsen dog for sit virke i Holstebros brandvæsen. I 34 år arbejdede han som vicebrandinspektør og til sidst brandinspektør. Igen var hans myndighed og evne til at tage beslutninger dyder, der reddede mange værdier ved brande i Holstebro. Hans hustru Maren Nielsen medbragte fra fødesognet Ejsing en rulleålsopskrift, der gennem mange år gjorde Postgårdens køkken kendt viden om. Maren videreførte Hotel Postgården frem til 1950, hvor sønnen Frederik Farmann Nielsen tog over. Han var opkaldt efter den verdensberømte fransk-engelske ”aviatiker” Henri Farmann, som på et tidspunkt nødlandede ved Holstebro og da boede på Postgården. Niels F. sikrede sig flyet propel som souvenir!

Række 21 nr. 020

Jensen, Anton

Række 21 nr. 020

Alene titlen gasværksfyrbøder fortæller om den moderne tid, der kom til Holstebro efter 1900 med gasværk, elektricitetsværk, træk og slip og kloakker. Anton Jensen (1881-1928) døde kun 47 år gammel på en måde, der har givet anledning til megen snak i juledagene i 1928. Juledag var gasværksfyrbødereren, som i mellemtiden havde fået en bibeskæftigelse som pedel ved missionshuset ”Elim”, i kirke sammen med sin hustru og datter. Kirken var så fyldt, at Anton Jensen måtte sidde på alterets knæfald. Pludselig sank han rallende sammen og var død. Juleaften havde han ellers været helt frisk, og om natten havde han passet sin vagt på gasværket. Hans afgang fra denne verden hører til de mere mærkværdige.

Jens Jensen

Række 22 nr. 021

Efter godt 125 år virke i Holstebros byggebranche er Jens Jensen A/S et begreb i byens håndværkerhistorie. De mange år har sat sig markante spor i bybilledet med bygninger som Spare- og Laanekassen for Holstebro Omegn i Østergade (1889), fabrikant Søren Færchs villa (1905), udvidelsen af valgmenighedskirken i Skolegade (1906), Amtssygehusets udvidelser (efter 1895), Fjeldstedhus (1933), Landbrugsskolen Lægården (1947), Dragonkasernen (1952-), Skjoldgården (1974), Færch Plasts administration (1974), Nørreportcenteret (1978), Holstebro Museum (1988-), Mølleparken (1985), Holstebro Rådhus (1986), Musikteateret (2006) og Færchfløjen på Holstebro Kunstmuseum (2011). Det begyndte imidlertid i Tvis sogn i 1887. Man skulle have bygget en ny kirke og overlod entreprisen til den kun 29årige landmandssøn Niels Christian Jensen (1858-1935) fra Tvis. Fra 1897 havde han borgerskab som murermester i Holstebro købstad, hvor han var medstifter af Holstebro Murerme-

Række 22 nr. 021

sterforening. Denne første Jensen døde i 1935, og blev som den første begravet i familiegravstedet på Søndre Kirkegård. I 1925 havde sønnen, konstruktør Jens Jensen (1889-1960), overtaget firmaet, der allerede da var Holstebro's største indenfor byggebranchen. Konstruktør Jens Jensen var foregangsmand indenfor brugen af beton. Hans markante hustru, lærerinde Marie Jensen (1896-1971), var i to perioder medlem af Holstebro byråd. Tredje generation i skikkelse af civilingeniør Jens Chr. Kirketerp Jensen (1925- 96) kom ind i firmaet i 1955 og overtog ledelsen i 1960. Kirketerp blev i Holstebro kendt for sin faglige integritet og sad i tre perioder i Holstebro byråd. Ved dannelsen af Unibank i 1990 blev Kirketerp valgt som fusionens første bestyrelsesformand. Jens Jensen A/S ejes i dag familierne Bodilsen og Vejgaard.

Splittorf, Julius **Række 24 nr. 019**

R.Færch trak folk til fra flere lande og var på den måde med til at gøre Holstebro til en by åben mod den store verden. Sortermester Julius Frederik Vilhelm Splittorp (1883-1942) var født i Ystad, hvor faderen ifølge overleveringen havde en tobaksfabrik. Da Splittorp insistere på at gifte sig med havnearbejderdatteren Augusta, fik han ikke fabrikken, og emigrerede derfor til Danmark med sin Augusta. De boede i mange år i Vigen 8. Hos R.Færch afløste Splittorp den gamle sortermester August Petersen, og blev en afholdt mester på fabrikken. Gravstenens titel repræsenter laget af mellemledere på tobaksfabrikken, hvor fabrikkerne Færch aldrig selv blandede sig i den daglige produktion.

Welsch

Række 24 nr. 19a

I 1800-tallet sidste halvdel var støbejernskors blandt de mest almindelige monumenter på danske kirkegårde. Holstebro Jernstøberi var kendt viden om for sine kors og gravgelændere. Ikke desto mindre er dette kors det eneste bevarede på Holstebro kirkegårde. Det blev sat i 1870 til minde over tvillingerne Thora Elisabeth og Henriette Franciska Welsch, som døde godt et halvt år gamle af kighoste med en måneds mellemrum. De var døtre af redaktør V.F. Welsch og hustru Thora Justesen. Fadderlisten ved pigernes dåb afspejler datidens borgerskab i Holstebro: frøken Reumert, distriktslæge Gleerup, amtsforvalter Møller og købmand Wium.

Colstrup, Martin H.

Række 24 nr. 020

I Holstebro forbindes Colstrup-navnet formodentlig stadig med med Colstrups Jernforretning på Sønder Allé. Den historie begyndte med Martin Heinrich Colstrup (1853-1913). Han var født i Haderslev og udlært formersvend. Som sådan har han givetvis mødt jernstøber Martin Heinrich Petersen ligeledes fra Haderslev, som i 1862 etablerede Holstebro Jernstøberi på Sønderland. Her fik formersvend Colstrup arbejde. I 1877 viedes han i Holstebro Kirke til Sophie Lind, datter af skomagermester Matthias Lind, som tilhørte en af byens gamle håndværkerslægter. I 1890 var Colstrup med til på Vognstrups Gæstgiveri på Sønderland at stifte en afdeling af Jysk-Fynsk Formerforbund, senere Dansk Formerforbund. Han blev afdelingens første formand. Samtidig åbnede han og hustruen en kramhandel i det lille hus de købte på Skjernvej 4. Efter mandens død drev fru Colstrup brødsalg her. Sønnen Morten Colstrup blev udlært indenfor handlen, og fik i 1907 ansættelse hos købmand Poul Andersen på Sønderland. I 1920 blev han direktør for A/S

Række 24 nr. 020

Poul Andersens Jernforretning, som han fra 1934 var ejer af. Martin H. Colstrup var også far til kæmner Johannes Colstrup i Holstebro.

Bruun, Ditlev

Række 24 nr. 023

Titlen karusselejer signalerer at Ditlev Henrik Bruun (1873-1932) tilhørte det rejsende folk, altså cirkus- og tivolimiljøet. I Holstebro boede flere af disse familier mere eller mindre stationært i vogne ved *"Verdens ende"* ved Lystanlægget, heriblandt familien Bruun. Ditlev Bruun var søn af skærsliber Kampmann Bruun, som var ud af en skærsliberslægt i hertugdømmerne. Selv var Bruun en alsidig mand: artist, tivoliejer og indehaver af en rejsebiograf. Hustruen, hvis navn ikke nævnes på gravstenen, hed Rasmine Radza. Ægteparret havde ti børn og der er flere efterkommere på Holstebro-egnen. Ditlev Bruuns søster Marie var gift med cirkusdirektør Gottfried Carl Heinrich Wilhelm Benneweiss, og deres søn og senere direktør i Cirkus Benneweiss, Ferdinand Benneweiss, blev født her i Holstebro i 1888.

Række 24 nr. 023

Ottow, Ludvig Albert

Række 24 nr. 028

Bødkermester Ludvig Albert Ottows (1824-1910) liv er et typisk eksempel på datidens vandrende "Gesellen", håndværkssvende på valsen, hvori blandt mange kom gennem Holstebro og nogle valgte at slå sig ned her som borgere. På den måde kom ny teknik og impulser udefra til den vestjyske købstad. Ottow blev født i den preussiske by Grossmühle som søn af avlsbruger Michael Ottow og hustru Dorothea Kurth. Han gik på valsen sammen med en kollega, og de kom til Holstebro, hvor de indlogerede sig hos værts-husholder Karmark i Nørregade. Overleveringen vil vide, at han her fik kig på Karmarks kønne datter, i hvert fald viedes Ludvig Albert Ottow i 1854 til den 22årige jomfru Gedske Cathrine Karmark. Han havde året forinden fået borgerskab som bødkermester, og blev langt senere i 1907 æresmedlem af Holstebro Industri- og

Række 24 nr. 028

Haandværkerforening. Familien boede i Sct. Jørgengade, hvor sønnerne Conrad Ehlert og Laurits Christian Ottow fortsatte bødkervirksomheden. Den dag i dag er der Ottow'er i Holstebro.

Nielsen, Julius

Række 24 nr. 030

Møllebygger Chresten Julius Nielsen (1860-1940) repræsenterer i kraft af sit erhverv en linje bagud til det gamle danske landbrugssamfund. Han var husmandssøn fra Mammen sogn. I 1889 begyndte han som selvstændig møllebygger. Hans virke udgik fra ejendommen "Rosvang" på Skjernvej. Hans forretning skal have hørt til blandt de betydeligste i Midt- og Vestjylland, hvor han byggede møller i strøget fra Viborg over Skive til Lemvig. Godt tyve store møller skal han have opført fra grunden. Aulum Mølle er den eneste bevarede af Julius Niensens møller. Han rejste meget omkring og tog ofte sin ældste søn med på disse ture, hvor han oplevede en folkelig fortællekunst, som blev afgørende for hans liv. Sønnen hed William Waagner.

Wille, Matthias Thrige

Række 26 nr. 010

Gamle dages Holstebro havde nære bånd til hertugdømmerne i kraft af handelen, den tidlige industri og ikke mindst landbruget. Gårdejer og bankdirektør Matthias Thrige Wille (1858-1930) tilhørte en slægt fra Lüneburg i det tyske kongerige Hannover, der kom til Holstebro-egnen med Christian Ludvig Wille, som i 1844 købte den lille herregård Lindtorp i Asp sogn. Med sig havde han nevøen August Friedrich Wille, som blev forvalter på Nørre Vosborg. Fra 1851 fæstede han Sir Østergård, som familien Wille ejede 1881-1947. Matthias Thrige Wille var født på Sir Østergård og blev gift med Maria Jørgensen, en datter af folketingsmand, lærer P. Jørgensen i Maabjerg. For sin del af ar-

Rekke 24 nr. 030

Rekke 26 nr. 010

ven efter en fjern slægtning, der var kaffegrosserer i Hamburg, købte Matthias Thrige Wille Sønder Ballegård i Sir. Han lod senere villaen "Rosenholm" opføre på Struervej. Også boghandler Johan P. Wille i Nørregade tilhørte denne indvandrede slægt.

Madsen, Mads

Række 28 nr. 004

Monumentet på overpostbud Mads Madsens gravsted kaldes for et "livstræ". De afskårne grene symboliserer det afbrudte liv. Et sådant monument var og er meget kostbart, og på Holstebro kirkegårde findes der ud over dette kun enkelte andre, f.eks. købmand Frederik Poulsens på Nordre Kirkegård. Inskriptionen, der viser at beboere på afdødes postrute og kolleger har skænket monumentet, vidner om en helt anden tid, hvor

postetaten var en stolt del af det maskineri, der fik staten og samfundet Danmark til at fungere.

Færch

Række 28 nr. 015

Begrebet Færch har i snart 150 år været ensbetydende med først og fremmest "byens fabrik" – tobaksfabrikken - og de seneste årtier Færch Plast. I 1869 etablerede købmandssønnen Rasmus Færch (1841-1911) fra Nibe den virksomhed, der tre generationer senere i 1961 var med til at skabe Skandinavisk Tobakskompagni. Rasmus Færch nød sit otium i København, hvor han døde i 1911 og begravedes. Hans gravsten er senere skænket til Holstebro Museum, hvor den kan ses i udstillingen. Familiegravstedet på Søndre Kirkegård i Holstebro blev etableret af sønnen Søren Færch (1870-1970), da hans hustru

Række 28 nr. 015

Jenny døde i 1944. Gravstedet fik sin nuværende form i røde Ølandssten i 1956 efter C. Walbjørns Christensens forslag. Søren Færch udviklede R.Færch i Holstebro til en regional virksomhed ved opkøb af lokale konkurrenter. Fra midt i 1920'erne var hans sønner Ernst og Erik Færch virksomhedens ledere. I 1949 blev fabrikant Erik Færch (1899-1949), som havde ladet ejendommen Ny Skovlund opføre, bisat i gravstedet. Broderen Ernst Færch (1897-1965), som sine sidste år boede på herregården Kaas sammen med hustruen Lise Færch, blev i 1965 begravet på Nørre Felding kirkegård. Selv opnåede Søren Færch på tre måneder nær at blive 100 år gammel inden han i 1970 blev begravet her. Siden er Erik Færchs enke Gerda Færch, hvis far var købmand i Sønderlandsgade, begravet her. I 2005 blev hendes søn, direktør Stener Færch (1930-2005), som tredje generation af slægten begravet i gravstedet. Hans fætter, fabrikant Jørgen Færch, som var iværksætteren bag Færch Plast, er begravet på kirkegården i Humlum. Det meget enkle grav-

sted har i sit udtryk en tyngde velbegrunder i den betydning Færch-slægten og dens virksomheder har haft i Holstebro.

Aldal, Jens I. **Række 31 nr. 004**

Overlærer, cand.mag. Jens I. Aldal (1867-1940) er blandt interesserede i Holstebros historie blevet til begrebet "*en Aldal*". Her tænkes på lokalhistorikerens hovedværk "*Holstebros Historie gennem Tiderne 1274-1939*", 713 sider koncentreret viden baseret på seriøse kildestudier gennem årtier. Den kunne købes for ti kroner! Aldal blev i 1907 ansat som leder af den kommunale mellem- og realskole i Holstebro. Straks efter begyndte han sit indsamlingsarbejde med at interviewe ældre holstebroere som guldsmed Lind, og i 1920'erne publicerede Aldal de første små lokalhistoriske skrifter, bl.a. om Schous købmandsgård i 1927. I 1930 blev Aldal valgt som den første formand for Holstebro Museumsforening, en post han havde til sin død i 1940. Som

sådan var han i 1931 med til at åbne byens museum i Lægård Mølle. Aldal var altid ulasteligt klædt med stiv flip, men især hans småskrifter viser, at der bag det formelle ydre var en engageret og dygtig historiefortæller.

Bendix

Række 31 nr. 007

Omkring 1900 satte flere af Holstebros store købmandsgårde knopskydninger i form af nye virksomheder; Bendix Tømmerhandel var en af disse. År 1900 blev købmandssønnen Søren Lauge Christian Bendix (1877-1947) fra Viborg bogholder hos købmand Jeppe Schou i Østergade. Ved siden af lå Holstebro Svineslagteri, hvor Bendix derefter nogle år frem mod 1910 var ansat som prokurist. I 1910 købte han tøm-

merhandelen af Schou og etablerede sig som selvstændig i Enghavens nordøstre hjørne, hvor nu Badelandet er. Bendix erhvervede også Fladmose Teglværk i Idom. Sønnen Christian Bendix (1910-84) overtog i 1940 virksomheden i Holstebro, mens broderen Ove Bendix startede selvstændig tømmerhandel i Struer. I 1970 flyttedes tømmerhandelen ud på Hjermevej, hvor den stadig ligger men ikke længere ejes af familien Bendix. Christian Bendix og hustru Ellen Bendix stiftede ”C. Bendix Fond”, der giver tilskud til kulturelle og sociale formål.

Nielsen, Svend Kjærshøj

Række 35 nr. 004

Malermester Svend Nielsen (1905-1987) var om nogen Holstebros historiske hukommelse i nyere

tid. Faderen Rasmus Nielsen kom i 1894 til Holstebro fra Aarhus for at arbejde som svend for malermester Kielgast. Fra 1898 var han selvstændig malermester, der bl.a. havde al malerarbejdet med de røde Holstebro-motorer på F.L. Hansens Maskinfabrik. Svend Nielsen var født i Skt. Jørgens Gade 10, hvor familiens malerværksted lå i gården. Her blev han udlært af faderen og lærte bl.a. selv at blande farverne helt fra grunden. Med svendebrevet i lommen gik Svend Nielsen på valsen og var en af Holstebros sidste navere. Som sådan arbejdede han en periode i Schweiz. Efter overtagelsen af faderens værksted, engagerede Svend Nielsen sig i sit fags udvikling, og var i mange år en respekteret lærer på Holstebro Tekniske Skole. I 1948 blev han valgt som formand for Holstebro Industri- og Haandværkerforening,

Række 35 nr. 004

en post han sad på i 18 år. Håndværksrådet til-
delte i 1972 Svend Nielsen guldmedalje for hans
faglige indsats. Som faderen før ham var Svend
Nielsen entusiastisk fodboldspiller, og i 1921 var
han medstifter af Holstebro Boldklub; han var
medlem i godt 60 år! Svend Nielsen skrev des-
værre ikke erindringer, men på Lokalhistorisk
Arkiv for Holstebro Kommune opbevares bånd-
optagelser, hvor han fortæller om livet i gamle
dages Nørregade.

Harrow, Bernhard

Række 39 nr. 006

Harrow-navnet repræsenterer en bid af Hol-
stebros nyere industrihistorie. Egentlig var han
døbt Bernhard Nielsen (1905-74) og født i Søn-
derlandsgade 20, hvor faderen Niels Chr. Niel-
sen var skræddermester. Bernhard Nielsen blev
uddannet i herreekviperingsbranchen. En bror

Række 39 nr. 006

overtog faderens skrædderværksted, hvorfor
Bernhard Nielsen sammen med svogeren Jens
Sinding etablerede en produktion af skjorter.
Sidst i 1930erne skiltes deres veje; Jens Sinding
fortsatte med sin konfektionsfabrik, og Bernhard
Nielsen byggede egen skjortefabrik i Østergade.
Han valgte det engelske navn *"Harrow"* til sine
skjorter, fordi det engelske i efterkrigstiden signa-
lerede kvalitet. Familien tog tilmed Harrow-nav-
net som slægtsnavn. En overgang skal fabrikken
i Østergade have været Danmarks største skjorte-
fabrik. Sønnen Jørgen Harrow videreførte skjor-
tefabrikken, så længe konkurrenceforholdene
gjorde det muligt. I dag er der lejeboliger i den
gamle skjortefabrik, hvis blotte eksistens minder
om, at også Holstebro i gamle dage var en bety-
delig tekstilby.

Breinholt, Niels Chr.

Række 41 nr. 004

"Gæstgivergården Phønix, N.C. Breinholdt" står der
stadig på gavlen på Sønderlandsgade 21, den
sidste af de talrige udsænkingssteder en han-
dels- og markedsby som Holstebro måtte have.
På dette sted har der været gæstgiveri tilbage i
1800årene, men det var Niels Chr. Breinholt
(1871-1935), som i 1905 opførte det eksisterende
hus. Han stammede fra en af Breinholt-gårdene i
Tvis, som han selv ejede og drev. Efter hans død
i 1935 blev etablissementet videreført af hans tre
døtre Johanne og Dora Breinholt samt Gerda
Christensen. *"Pigerne på Phønix"* blev et begreb
i Holstebro, og deres "ål i gele" var kendt viden
om. Udvalgte kunder kunne få serveret i den
pæne stue! Phønix lukkede i 1992, men er siden
videreført i forskelligt regi.

Hahn, Ferdinand

Række 45 nr. 008

Nørregade 1 i Holstebro husede i 145 år en af
Jyllands ældste tekstilforretninger. I 99 af årene

Række 41 nr. 004

stod der Hahn over døren. Tre generationer: Ferdinand, Richard og sidst Jørgen Hahn. Samtidig et billede på udviklingen af købstadens handelskultur fra det sublime til masseforbrug. I Ferdinand Hahns tidlige år kom fruene fra Nørre Vosborg og Ausumgård således kørende op foran forretningen i deres landauere, og blev siddende indtil købmanden selv kom og åbnede døren. Forretningen blev etableret af ripenseren Jacob C. Møller i 1849, det år Danmark fik sin første grundlov. Efter ham overtog Jakob Kaysen forretningen. Også han kom fra Ribe. Hans enke tilbød i 1895 at sælge forretningen til endnu en ung mand fra Ribe: Ferdinand Hahn (1862-1942). Unge Hahn, var søn af typograf August Hahn fra Wiesbaden, som havde slået sig ned i Ribe. Sønnen blev udlært i handel i Varde og Ribe og

kom i 1883 til Holstebro, hvor han blev kommis hos købmand Aagaard i Østergade. Formedelst 23.000 kroner blev han i 1895 selvstændig tekstilkøbmand ved købet af fru Kaysens ejendom. Når de kendte kunder arriverede, blev fruene inviteret op i privaten, hvor fru Hahn traktered med kaffe. Og havde Hahn leveret brudeudstyr, inviteredes familien med til brylluppet og ankom i egen landauer, som brudeparret bagefter kunne anvende som brudekaret. Ferdinand Hahn opnåede at blive æresmedlem i Holstebro Handelsstandsforening, som han da også var medlem af i mere end 50 år, Holstebro Tekstilhandlerforening og byens forsvarsbroderforening. I 1920 skænkede Ferdinand Hahn tre store dannebrogssflag til sognekirken med ønske om at de første gang skulle vaje på genforeningsdagen En flot

gestus fra manden med den tyskfødte far. Forretningen havde i hans tid tre kommisser og tre lærlinge, som solgte alt i metervarer, trikotage, herretøj og sengeudstyr. I et sidehus sad 10-12 syersker parate til at foretage de ønskede ændringer for kunderne. Fra 1928 var sønnen Richard Hahn medejer af forretningen, der fra 1971 specialiseredes i sengetøj.

Bentley, George Howard

Række 52 nr. 003

Da George Howard Bentley (1878-1942) i 1942 døde, anførtes han i kirkebogen som *"tobaks ekspert af Holstebro"*. Denne engelske pibetobaks ekspert var født i Manchester som søn af en tobaksfabrikant. Han blev knyttet til R.Færch i 1935 for at udvikle virksomhedens pibetobaksproduktion. Bentley fik eget laboratorium på tobaksfabrikken, og snart blev *"It's a Bentley Blend"* et *"brand"*, der blandt piberygere var synonymt med ypperlig kvalitet. Mærker som

"Fraser", "Harlech Castle", "Singleton", "Everton" og "Arsenal" blev landkendte, og enkelte af Bentleys mærker produceres og sælges den dag i dag. Ikke uden grund gik han under betegnelsen "Det danske tobaksmarkeds Napoleon". Bentley havde en passion for engelsk fodbold – derfor blev hans mest kendte mærker opkaldt efter engelske klubber. Bentley blev gift med tobaksarbejderske Ane Andreasen, og sammen fik de sønnen Howard Bentley (1937-2013), som også uddannedes i tobaksbranchen. De hviler nu også i gravstedet.

Waagner, William

Række 54 nr. 009

Digteren William Waagner Nielsen (1900-1942) lod ingen ligegyldig i sin samtid og til dels heller ikke i eftertiden, hvor hans ry og rygte til tider har konkurreret med virkeligheden. Han blev

født på Sønderland som søn af en velanskreven møllebygger. Som 16årig kom han i møllebyggerlære, men han ville skrive, og i 1919 udkom hæftet "Drengens Sange" på eget forlag. Året efter endnu en lille digtsamling "I Julehelg", hvorefter han i 1921 fik sit kunstneriske gennembrud med digtsamlingen "Knøs og Tos". I 1922 rejste han til Norge, hvor han en tid var gæst hos Knut Hamsun. Digtsamlingen "Vildskab og Lykkerus" fra 1923 begejstrede også kritikken. Det var sanselige digte om det Waagner kaldte for "Vestsletten", altså de store vidder i Vestjylland. På dette tidspunkt slog hans kraftigt udviklede antipati mod autoriteter og borgerlige normer igennem, og de følgende år brugte han mere tid på kontroverser end på at udvikle sig som kunstner. I 1924 indgik han ægteskab med Kirstine Toft fra Borbjerg, og de følgende år fulgte hun ham gennem et besværligt liv og fødte ti børn. I fire år gik familien

Række 54 nr. 009

først i 1930erne på landevejen gennem 20 lande i Europa, hvor Waagner ernærede sig ved at synge på markedspladser og sælge postkort med "karavanen" som motiv. Efter hjemkomsten hjalp venner familien til først et landbrug ved Sødring og endelig til sidst et husmandssted i Hodsager, hvor han døde af en hjerneblødning kun 42 år gammel. En tragisk kunstnerskæbne, hvis iscenesættelse han selv forestod. Forfatteren Tom Kristensen publicerede i 1943 et udvalg af Waagners digte, som udkom under titlen "Tatersind".

Sørensen, Hjalmar

Række 55 nr. 013

Slagteridirektør Hjalmar Sørensen (1885-1959) var uafbrudt i perioden 1925-58 medlem af Holstebro byråd valgt af Det konservative Folkeparti. Som den eneste repræsentant for dette parti opnåede han at blive borgmester i årene 1937-46.

Han var fiskersøn fra Agger, hvor faderen gik under navnet "Kong Thøger", fordi han både var sognefoged, forbjerg og redningsformand. I 1910 kom han efter handelsuddannelse til Holstebro, hvor han blev prokurist og ret hurtigt direktør for Holstebro Svineslagteri. Fra 1935 var Hjalmar Sørensen formand for Privatslagteriernes Sammenslutning i Danmark. Under krigen var et af hans vigtigste bidrag til Holstebros udvikling initiativet til at få etableret Vandkraftsøen som beskæftigelsesarbejde. Som borgmester under den tyske besættelse gjorde hans retlinede personlighed så stort indtryk, at byens borgere den 5 maj 1945 om aftenen gik i fakkeltog op til hans villa i Danmarksgade for at overrække ham og hans hustru en taknemmelighedsgave. Som et kuriosum kan nævnes, at i hans hjem voksede et barnebarn op, som ved olympiaden i Rom i 1960 opnåede en guldmedalje i enerkajak: Erik Hansen.

Række 55 nr. 013

Afdeling 08 nr. 026

Brødbæk, Karen
Afdeling 07 nr. 398

"Gamle" Karen Brødbæk blev som den første begravet på Søndre Kirkegård den 11. august 1904. Knap 500 mennesker deltog i begravelsen. Hun var da 107 år gammel og Danmarks ældste menneske. Karen blev født i Ørre i 1797 og voksede op i gården Brødbæk i Borbjerg. Karen blev aldrig gift, men gennem datteren Else Kathrine har hun efterladt sig en stor efterslægt bl.a. i Australien. Karen flyttede meget omkring og ernærede sig ved at spinde og modtog som ældre fattighjælp, som det kaldtes dengang. Først i 1896 flyttede hun til Holstebro, hvor hun boede sammen med datteren og to børnebørn som begge arbejdede hos Færch. Karen opnåede som følge af sin høje alder at blive omtalt i flere nationale blade, hvor man ser hende ligge i sengen med foldede hænder og tørklæde om hovedet. Det bevarede monument blev rejst af menighedsrådet ved Holstebro Kirke.

Madsen, Marie
Afdeling 08 nr. 026

Konsulentinde Madsen (1843-1932) må regnes til Holstebros stærke kvinder, og en af de første med selvstændig forretning. Hun var gårdmandsdatter fra Staby og blev udlært mejerske på Nørre Vosborg og Havarthigården. Lærte bondekonerne at fremstille kvalitetssmør, og etablerede efter andelsmejeriernes sejrsgang egen viktualiehandel i Nørregade, hvorfra hun drev smørekspert til England og rejste ud som smørkonsulentinde. I Holstebro var hun kendt som den yderst viljefaste "*Smør Marie*". Den berøjste kvinde lod i 1908-9 ejendommen Nørregade 6-8 kaldet "*City*" opføre i en slags uægte bindingsværk i forsøget på at omgå de lokale byggevedtægter. Også ejendommen "*Roma*", hvor slagtermester Bertelsen nu driver forretning, lod Marie Madsen opføre i 1909. En stor del af hendes midler testamenteredes til et legat "*til Guds riges fremme blandt hedninge*". Også et le-

gat til støtte for ældre ugifte kvinder i Staby og Holstebro stiftede "Smør Marie".

Frihedskæmpergrave Afdeling 0V nr. 011

Side ved side på terrassen ned mod Hulvejen ligger to unge holstebroere, der faldt i Danmarks frihedskamp. Typograf Orla Christensen (1923-1945), som var uddannet hos Niels P. Thomsen, blev dræbt den 5. maj 1945 i kamp i Odense ved Odinstårnet i et sammenstød mellem modstandsfolk og danske Hipo-folk. En mindesten er rejst hvor han faldt ved Bolbro Bakke. Orla Christensen blev begravet den 10. maj 1945. Tømrer Iver Lund Olesen (1922-45) var i 1944 flyttet til Aarhus for at læse til konstruktør. Han blev hurtigt gruppefører i modstandsbevægelsen. Den 5. maj blev han dødeligt såret på Bispetervet, hvor modstandsfolk kom i kamp med tyske tropper på Bispetervet. Han døde den 10. maj 1945, og blev den 16. maj 1945 begravet ved

siden af Orla Christensen. Holstebros borgere samlede ind til en mindesten over de to faldne frihedskæmpere.

